

DİVAN EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

The Journal of Ottoman Literature Studies

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK DERGİ

Sayı 29, İstanbul 2022, 1324-1358

NECATİ BEY NECATİ BEYİ ANLATIYOR

Kaplan Üstüner

Prof. Dr., Harran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, kaplanustuner@yahoo.com,
ORCID: 0000-0002-3456-482X/ **Prof.Dr., Harran University Faculty of Science and Literature**

Makale Bilgisi/Article Information

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 19.04.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 15.09.2022

Yayın Tarihi/Published: 30.12.2022

Yayın Sezonu: Güz

Atıf/Citation

Üstüner, Kaplan (2022), "Necati Bey Necati Beyi Anlatıyor", Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 29, 1379-1324-1358.

Üstüner, Kaplan (2022), "Necati Bey is Telling Necati Bey", Journal of Ottoman Literature Studies, 29, 1379-1324-1358.

*Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.*

Necati Bey Necati Beyi Anlatıyor

Özet

Mahlas, edebiyat terimi olarak özellikle divan şairlerinin şiirlerinde kullandıkları takma ad olarak bilinir. Şairler için bir çeşit imza hükmünde olan mahlaslar genellikle gazellerin son beytinde söylenir. Mahlas beyitlerinde kendisini başka biri gibi düşünen şair, duygu ve düşüncesini daha rahat şekilde dile getirir, şiirleri ve şairlik yetenekleri üzerine poetik değerlendirmeler yapar ve dönemin şiir zevki ile edebi anlayışı hakkında ipucu verir. Mahlas beyitleriyle ilgili yapılan önceki çalışmalarda daha ziyade şiir ve şaire dair olanlar üzerinde durulmuştur. Bu nedenle bir divanda bulunan gazellerin bütün mahlas beyitlerini incelemeyi düşündük. Bunun için klasik şiirimizin kuruluş devrinde gazelleri ile tanınan Necati Bey'in (ö. 914/1509) divanını seçtik. Necati Bey örneğinden hareketle bir şairin, gazellerinin mahlas beyitlerinde hangi konulara değindiğini, gerçek kimliği ile birlikte başka hangi kurgusal anlatıcı kimlikleri yansıttığını ortaya koymayı amaçladık. Çalışmamızda anlatıcı kimlikleri ana başlıklar halinde kaydettikten sonra işlenen konuları alt başlıklar halinde sıraladık.

Anahtar Kelimeler: Mahlas, Necati Bey, Şair.

Necati Bey is Telling Necati Bey

Abstract

The pseudonym is a literary term, especially as a pseudonym used by divan poets in their poems. Pseudonyms, which are a kind of signature for poets, are usually sung in the last couplet of ghazals. In his pseudonymous couplets, the poet, who thinks of himself as someone else, expresses his feelings and thoughts more comfortably, makes poetic evaluations on his poems and poetic abilities, and gives clues about the period's poetry taste and literary understanding. Previous studies on pseudonymous couplets it was mainly focused on poetry and poets. For this reason, we thought to examine all the pseudonym couplets of the ghazals in a divan. We chose the divan of Necati Bey (d. 914/1509), who was known for his ghazals during the founding period of our classical poetry. Based on the example of Necati Bey, we aimed to reveal which subjects a poet refers to in the pseudonym couplets of his ghazals and what other fictional narrator identities he reflects along with his real identity. After recording the narrator's identities under main headings in our study, we listed the topics covered under subheadings.

Keywords: Pseudonym, Necati Bey, Poet.

Giriş

Arapça “saflik, hâlislik, gönül temizliği” anlamlarındaki “halâs”tan müştak olan mahlas kelimesinin sözlük karşılığı “kurtulacak, sığınılacak” yer demektir. Edebiyat terimi olarak mahlas özellikle divan şairlerinin şiirlerinde kullandıkları takma ad olarak bilinir. Mahlas takma ad olabileceği gibi şairin gerçek adı da olabilir. Divan şairleri edebiyat dünyasına çoğunlukla mahlasları ile adım atmışlardır. Şair için bir çeşit imza yahut mühür hükmünde olma, kimlik özelliği taşıma ve başkalarının şiirleri ile karışmasını önleme gibi işlevleri olan mahlaslar genellikle gazellerin makta/son beytinde dile getirilmiştir. (Tolasa 1983: 244; Akün 1994: 394-396; Yıldırım 2006: 11-19)

Mahlas şairin tecrid yoluyla kendi varlığını soyutlaması bir başka ifade ile “gerçek şair ile kurgusal ortamdaki bir karakter olarak şair arasında mesafe yaratmanın bir yolu”dur. (Andrews 2000: 20) Kendisini bir başka kişi yerine koyan şair, mahlas beyitlerinde duygu ve düşüncesini, psikolojisini, içinde bulunduğu şartları, hayata bakışını, felsefesini daha rahat bir şekilde ortaya koyar. Ayrıca şiirleri ve şairlik yetenekleri üzerine çoğunlukla övünme amaçlı da olsa poetik değerlendirmeler yapıp dönemin şiir zevki ve edebi anlayışı hakkında ipucu verir. (Akarca, 2006: 1-16; Kurmuş 2008: 1-14; Kaya 2012: 213-215)

Bugüne kadar mahlas beyitlerine dair yapılan çalışmalarda daha ziyade şiir ve şair ile ilgili olanların üzerinde durulmuştur. (Akarca 2006: 1-16; Kurmuş 2008: 1-14) Biz ise bir divan şairinin divanında yer alan gazellerinin bütün mahlas beyitlerini incelemeyi düşündük. Bunun için klasik şiirimizin kuruluş devrinde gazelleri ile tanınmış olan Necati Bey’in (ö. 914/1509) divanını seçtik. Necati Bey örneğinden hareketle bir şairin gazellerinin mahlas beyitlerinde hangi konulara değindiğini, gerçek kimliği ile birlikte başka hangi kurgusal anlatıcı kimlikleri yansıttığını ortaya koymayı amaçladık. Kendi dilinden şairi tanımayı hedefledik. Çalışmamızda anlatıcı kimlikleri ana başlıklar halinde kaydettikten sonra mahlas beyitlerde işlenen konuları alt başlıklar halinde sıraladık.

Klasik şiirimizin estetik yapısı gereği çok anlamlı oluşundan dolayı bir mahlas beytinin şairin gerçek hayatını mı yoksa kurgusal hayatını mı yansıttığı kesin olarak bilinemeyeceğinden gösterilen bütün titizliğe rağmen bir başlık altında verilen beytin başka bir başlık altında da değerlendirilebileceği göz önünde tutulmalıdır.

Necati Bey ve Mahlas

Necati Bey Divanı’nda yer alan 649 gazelin¹ 11’inde (166., 202., 226., 251., 313., 334., 349., 495., 573., 576., 593. gazeller) mahlas kullanılmamıştır.

Divanda toplam 639 mahlas beyti yer almıştır. 637 gazelde birer kez, 380 numaralı gazelde ise 2 kez (7. ve 8. beyitler) kullanılmıştır.

22 gazelde mahlas beytinden sonra zeyil/ek beyit vardır. Bunlardan 207. gazelden sonra 4, 489. gazelden sonra 2, 20’sinden (136., 164., 175., 201., 241., 260., 261., 331., 383., 424., 432., 439., 475., 487., 488., 502., 540., 551., 620. ve 625. gazeller) sonra ise birer zeyil beyit yer almıştır.

Gazellerin son beytinde kullanılan mahlasları buldukları yere göre şu şekilde gruplandırabiliriz:

Mahlasın 5. beyitte yer aldığı gazeller (174 gazel): 1., 7., 10., 12., 18., 26., 27., 32., 34., 37., 38., 39., 41., 53., 57., 61., 69., 76., 80., 81., 83., 85., 93., 97., 100., 104., 114., 115., 117., 127., 139., 142., 148., 156., 157., 158., 168., 173., 174., 176., 178., 183., 185., 189., 195., 204., 205., 208., 209., 212., 213., 217., 218., 220., 222., 229., 234., 236., 239., 248., 255., 257., 262., 270., 271., 272., 274., 275., 277., 286., 288.,

¹ Divanda (Tarlan 1997) 650 gazel kayıtlı görünse de 442 numara sehven dizilmemiştir.

292., 295., 298., 299., 304., 307., 318., 321., 324., 326., 329., 333., 337., 338., 340., 341., 343., 346., 350., 352., 353., 354., 355., 356., 359., 367., 368., 369., 379., 385., 391., 393., 396., 398., 399., 400., 404., 406., 407., 408., 409., 412., 414., 416., 433., 434., 435., 436., 437., 438., 440., 444., 445., 446., 452., 455., 457., 458., 461., 467., 476., 477., 481., 483., 484., 494., 499., 506., 508., 512., 515., 517., 519., 521., 526., 529., 530., 532., 533., 544., 548., 563., 567., 578., 581., 588., 591., 592., 601., 606., 614., 616., 617., 630., 631., 636., 639., 640., 641., 644., 645., 649. ve 650.

Mahlasın 6. beyitte yer aldığı gazeller (98 gazel): 4., 11., 14., 29., 30., 36., 40., 50., 54., 60., 67., 68., 73., 75., 91., 106., 110., 116., 120., 122., 126., 129., 134., 137., 138., 143., 146., 161., 170., 177., 179., 182., 190., 197., 211., 221., 227., 228., 231., 247., 249., 254., 268., 269., 273., 282., 285., 290., 303., 306., 309., 310., 317., 323., 327., 344., 345., 357., 358., 361., 371., 374., 394., 395., 422., 429., 447., 459., 468., 474., 490., 491., 497., 500., 501., 516., 523., 549., 550., 555., 556., 558., 561., 565., 566., 569., 570., 580., 605., 609., 611., 612., 621., 629., 633., 634., 637. ve 648.

Mahlasın 7. beyitte yer aldığı gazeller (235 gazel): 5., 6., 9., 15., 16., 17., 21., 22., 28., 31., 33., 35., 42., 43., 44., 45., 46., 47., 48., 49., 51., 52., 55., 56., 58., 59., 62., 63., 65., 66., 71., 72., 74., 79., 82., 84., 86., 87., 88., 89., 90., 92., 98., 99., 101., 103., 105., 107., 112., 113., 118., 119., 121., 123., 124., 125., 128., 130., 131., 132., 133., 135., 140., 141., 147., 151., 159., 160., 162., 163., 165., 169., 171., 180., 181., 186., 191., 192., 198., 199., 203., 210., 214., 215., 216., 219., 224., 230., 232., 237., 238., 240., 242., 243., 244., 245., 246., 250., 252., 256., 259., 264., 265., 266., 267., 279., 280., 281., 283., 287., 289., 293., 297., 300., 302., 305., 308., 312., 315., 319., 320., 322., 325., 328., 330., 332., 336., 339., 342., 347., 348., 351., 360., 363., 364., 365., 366., 370., 372., 375., 376., 377., 378., 382., 384., 387., 389., 390., 392., 402., 403., 411., 413., 415., 418., 419., 420., 421., 423., 426., 428., 443., 448., 451., 453., 454., 460., 462., 463., 466., 469., 470., 471., 472., 478., 479., 482., 486., 493., 496., 503., 505., 510., 511., 518., 522., 527., 528., 536., 537., 539., 541., 542., 543., 546., 547., 553., 554., 557., 559., 560., 562., 564., 568., 571., 574., 575., 577., 579., 586., 587., 589., 594., 595., 596., 598., 599., 600., 603., 607., 608., 613., 618., 619., 623., 624., 626., 627., 628., 632., 635., 638., 642., 643., 646. ve 647.

Mahlasın 8. beyitte yer aldığı gazeller (71 gazel): 2., 8., 13., 19., 20., 23., 24., 25., 77., 78., 95., 96., 102., 108., 109., 145., 150., 152., 153., 155., 172., 187., 188., 193., 200., 206., 223., 225., 233., 235., 253., 258., 294., 276., 311., 314., 362., 373., 381., 386., 388., 397., 405., 410., 417., 425., 430., 449., 450., 465., 492., 498., 504., 507., 509., 513., 514., 520., 524., 525., 531., 534., 535., 538., 552., 572., 582., 583., 584., 590. ve 615.

Mahlasın 9. beyitte yer aldığı gazeller (22 gazel): 3., 94., 149., 184., 263., 278., 284., 291., 301., 335., 401., 441., 464., 480., 485., 561., 585., 610., 597., 602., 604. ve 622.

Mahlasın 10. beyitte yer aldığı gazeller (10 gazel): 64., 70., 111., 144., 154., 167., 194., 196., 296. ve 427.

Mahlasın 11. beyitte yer aldığı gazeller (3 gazel): 431., 456. ve 473.

Mahlasın 12. beyitte yer aldığı gazel: 316.

Mahlasın 14. beyitte yer aldığı gazel: 545.

Çalışmamızda konuyu en iyi örnekleyen mahlas beyitlerine yer verdik.

Mahlaslar genellikle Farsça nisbet ekiyle birlikte işaret edilen bir durum ve niteliği ifade eder. Asıl adı İsa olan şairin "Necati" mahlası almasında kelimenin "kurtuluş" anlamıyla ilişkili olduğunu düşünüyoruz.

Necati Bey mahlas beyitlerinde mahlastan söz eder, onu benzetme unsuru olarak kullanır ve bulunduğu yer bakımından çeşitli yorumlar geliştirir.

Mahlas beytini yemeğin sonunda yenen taze helvaya benzetir. Helvanın tatlı oluşundan hareketle mahlas beytinin güzel, etkileyici ve dikkat çekici olması gerektiğini ifade eder. Yemekten sonra yenen helva, ağızda hoş lezzet bıraktığı gibi yemeği de tamamlamış olur:

Şîrîn-ter eyle mahlâs-ı şî'rün Necâtiyâ
K'olur ta'âm sonına halvâ-yi ter lezîz (54/6)²

Şair, mahlasların çoğunlukla gazelin son beytinde yer aldığı gibi kendisinin de sonlarda, arkalarda ve alçakta kaldığını düşünür. Yüksek makamlara erişeceği beklentisiyle yazdığı anlaşılabilir kıymetli şiirlerinin bir işe yaramadığı, hak ettiği ilgi ve itibarı görmediği ve aşağı mevkiilerde bulunduğunu yakınlıkla dile getirir: (Kaya 2012: 214-215; Kaya 2016: 192-193)

Mahlâs gibi Necâtî'nün alçakda kaldığı
Eş'ârum ile defter ü dîvâna yanayın (380/8)

A. NECATİ BEY'İN KENDİSİ

Necati Bey gerçek yaşam öyküsüne, kişisel özelliklerine ve psikolojisine dair şu bilgileri bizimle paylaşır.

Hayatı Roman

Sevgiliye hitaben yazıldığı hissini uyandıran şu beyitte Necati'nin gerçek hayatından izler taşıdığını görürüz. Yaşadığı çok şey vardır. Derdini ancak gözyaşıyla anlatabilir. Şairin hayatı mektuplara sığmaz, yazılsa roman olur:

Nâmeye sığmaz Necâtî'nün oransuz kıssası
Göz yaşıyla kapuna 'arz ola bâkî mâ-cerâ (1/5)

Yetim, Kimsesiz

Şair şefkat ve merhamete muhtaç, perişan ve gözü yaşlı bir yetime benzer:

Merhamet kılmaz isen ey dişleri dürr-i 'Aden
Ha Necâtî ha bir âvâre gözi yaşlu yetim (352/5)

Bayramda herkes beyler gibi neşe ve sevinç içinde iken zavallı Necati bir köşeye çekilip mahzun bir halde oturur:

Bayram irişdi her kişi beg gibi şâdumân
Miskîn Necâtî mu'tekif-i gûşe-i melâl (333/5)

O kadar yalnız, kimsesiz ve unutulmuştur ki evinin kapısını rüzgârdan başka açan bulunmaz:

Bir veche unutuldu Necâtî ki kimsene
Mihnet-serâsı kapusın açmaz meger ki bâd (50/6)

Maddi Durum

Necati yoksulluğun zirvesindedir.³ Giyecek bir elbisesi dahi yoktur. Fakirlikten adeta canı çıkmıştır. Dünyada çok yıpranmış, çok zorluk çekmiş neredeyse ölecek hale gelmiştir. Tabutu kaftan ve kefeni gömlek olarak hayal eden şair öldükten sonra en azından giyeceği bir şeye sahip olacağı için sevinir:

'Uryânlig ile cânı çıkupdur Necâtî'nün
Tâbûti hul'at ü kefeni pîrehan bilür (156/5)

² Parantez içindeki sayılar Ali Nihat Tarlan'ın hazırladığı Necati Bey divanında yer alan gazel ve beyit numaralarını belirtmektedir. (Tarlan 1997)

³ Necati Bey'in, Şehzade Abdullah'ın (889/1484) ölümünden Şehzade Mahmud'un (910/1504) yanına nişancı tayin olunana kadar geçen yirmi yılda sıkıntı içinde yaşadığı anlatılır. (Çavuşoğlu 2001: 23-24)

Hayatı “Bugün! Yarın!” umuduyla geçen şairin yüzü bir gün olsun gülmemiştir:

Günümüz geçti bugün ırte ile
Gülmedük biz Necâtîyâ bir gün (389/7)

Necati Bey'in refah içinde geçen günleri de olmuştur.⁴ Felek, firengi atlastan döşek ve vaşak kürkten post ile yüce bir taht kurmuştur. İşleri iyiye dönen şair isteklerine kavuşmuş ve sevdiğiyle safa sürmeye başlamıştır:

Bu Necâtîye felek bir taht-ı ‘âlî urdı kim
Ortası firengî atlas döşegi pôstü öşek (327/6)

Ey Necâtî yârun ile dünyede sürdün safâ
Hak sana virdi murâdun hayra döndü işlerün (292/5)

Bursa

Şair bir müddet yaşadığı veya gezip gördüğü Bursa şehriden de söz eder. Gönlin benzetilene olarak kullanılan Bursa, tarihinde geçirdiği yangınlar ve güzelleri ile ele alınır: (Turan 2009: 262)

Necâtî gönlini her dem ider bir lâle-ruh yağmâ
Sanasın Bursa şehridür ki yakar her zemân âteş (250/7)

Güzellere Hayranlık

Necati Bey hakkında söylenen “Güzelleri iyi bilir!” sözünü “Kelin merhemi olsa başına sürerdi!” atasözüyle nazikçe reddetse de içten içe yaşadığı mutluluğu gizleyemez:

Dirler Necâtî nesne bilür ehl-i hüsn için
Ol nesne bilse başına olurdu çâresi (611/6)

Her güzele hayran olan ve gördüğü güzeli koynuna sokmak isteyen şair bir çapkın edasıyla da karşımıza çıkar:

Ko Necâtî gam-ı cânân ile cânun çıksun
Sana kim didi ki var her güzele hayrân ol (336/7)

Gördüğü hûbı Necâtî koynuna sokmak diler
Bulduğunu nitekim öksüzce oğlan koynuna (502/7)

Çapkın oluşunu şu beyitte benzetme unsurlarıyla ifade eden şair, dikenler arasında açılan o kadar güle rağmen eline bir tane dahi gülen goncanın nasip olmadığından yakınır:

Güller açılır oldu dikenlerde Necâtî
Ben bülbüle bir gonca-i handân ele girmez (217/5)

İleri Yaşlarda Aşk

Aşk bulaşıcı bir hastalık gibi insanı çepeçevre sarar. Kişiyi etkisi altına alır. Genç yahut ihtiyar olmak, durumu değiştirmez. Necati de eve geç gelen bir misafir gibi düşündüğü aşka ileri yaşlarda tutulmuştur. “Yaşlandı ama âşıklıktan vazgeçmiyor!” gibi eleştirilere de kulak asmaz. Zira o bu konuda kendisini çaresiz, deli divane ve hasta görür:

Kocalmağ ile Necâtî halâs olam sanma
Ki bir salım gibidür ‘ışk şeh ü şâb üzre (523/6)

⁴ Manisa sancağına çıkan Şehzade Mahmud’a nişancı tayin olunca (910/1504) şairin refah ve huzura kavuştuğu anlaşılmaktadır. (Çavuşoğlu 2001: 24-25)

Necâtî kocalıkda oldu 'âşık
Dirîgâ irdi geç vakt irdi konuk (279/7)

Şöyle depren ki oglancuklar
Dimesünler Necâtî kocaldı (580/6)

Kocalığında Necâtî oldu oğlan hastesi
Hayf kim bî-çâre hem dîvânedür hem hastedür (82/7)

Tövbekâr

Necati Bey kimi zaman suçluluk psikolojisiyle tövbeye meyleder. Ancak çimenlerin rengârenk çiçeklerle süslenip dile geldiği, eğlencelerin düzenlendiği ilkbahar mevsiminde tövbesini bozacağı düşüncesiyle korkuya kapılır. Kendisini "deli" diye niteleyerek "Şarap ve sevgiliye tövbeliyim!" derse de inanılmaması gerektiğini söyler. Günahının ne kadar çok olsa da tövbeyle affedileceği umudu şairi biraz olsun rahatlatır:

Meyl iderüz Necâtî gibi tevbeyle velî
Ey hâce korkaruz yine vakt-i çemen gelür (170/6)

Necâtî tevbeni bozmak dilerler
Çemende lâle vü gül epsem olmaz (219/7)

Mahbûb u meye tevbeliyem dirse Necâtî
İnanmayasuz sözine zîrâ ki delidür (102/8)

Sen zebûn olma Necâtî gerçi kim çokdur günâh
Binini 'ısyân çerisinün bir istigfâr sır (187/8)

Vasiyeti

Necati kurgusal olarak da yorumlanabilecek şu beytinde vasiyetini dile getirir. Beyaz tenli sevgilinin hasretiyle öldüğü zaman mezarının mermerden yapılmasını vasiyet eder. Dünyada kavuşmadığı sevgilisiyle hiç olmazsa öldükten sonra teninin rengindeki mermerle bir arada bulunup özlemine gidereceğini düşünür. Vasiyeti unutulmayan şairin mezar taşına ölümünden sonra bu beyit yazılmıştır:

Bir sîm-ten firâkına ölen Necâtî'nün
Bî'llâhi mermer ile yapasız mezârını (607/7)

Bir başka beytinde de yine sevgilinin hasretiyle öldüğünde "Ah garip vah garip ha garip eyva garip" gibi garip (kimsesiz, zavallı) oluşunu öne çıkaran sözlerle ağlanmasını vasiyet eder:

Hasretünle bu Necâtî ölür ise diyesüz
Â garîb ü vâ garîb ü hâ garîb eyvâ garîb (26/5)

Amacı

Şairin dünyadaki amacı huzurlu yaşamaktır, altın ve gümüş gibi maddi şeyler değildir:

Necâtî'nün yüzi gözi şehâdet eyler kim
Huzûrdur garazı dahı sîm ü zer dilemez (216/7)

Dünyada anılmak için bir şeyler yapmanın gereğine inanır:

Bir iş it kim anılasın dünyede
Ey Necâtî fâ'ilâtün fâ'ilât (28/7)

Kişilik Özellikleri

Necati Bey sevgisi gönülden olan ihlaslı bir köle ve riyasız dosttur. İçi dışı gam potasında temizlenmiştir. Kalbi sırma altın gibi saftır:

Kimdürür dersen Necâtî döstüm
Bende-i muhlis muhibb-i bî-riyâ (19/8)

Pûte-i gamda Necâtî kılalı kalbini sâf
Sırma altın gibi hâlisdür anun içi taşı (606/5)

Şairane övünmeyi de ihmal etmez. Padişahın çevresinde bulunan pek çok âlim, şair ve zarif kişiler arasında bir tane olduğunu düşünüp Allah'a şükreder:

Şükürün li'llâh Necâtî yine bir dânedürür
Pâdişâh işigi gerçi zurefâ hırmenidür (112/7)

Necati şairliği yahut başka yönleriyle genç ve ihtiyarlar arasında kendisi gibi birinin olmadığını düşünür:

Yigit oldum kocaldum görmedüm hiç
Necâtî gibi şeyh ü şâb içinde (540/6)

Şairin varı yoğu, umudunun çok sabrının ise az olmasıdır:

Ümîdüm kati çok sabrum kati az
Necâtî'nün bulardur varı yogı (586/7)

"Halim ne olacak?" diye her insanda rastlanabilecek geleceğe dair kaygılar taşır. Kendisine işin olacağı söylense de endişesini bir türlü zihninden silip atamaz:

Nice dirsın ki benüm nic'olacaktur hâlüm
Be Necâtî sana işün olacagın dedük e (482/7)

Kimsenin iyiliği altında ezilmek istemeyen şair, minnet etmek yerine bir hasırda yatmaya razı olur:

Tek yirde gökde zerre kadar minnet olmasın
Örti döşek Necâtî'ye bir bûriyâ yeter (108/8)

Şair "Sevdim!" demişse sevmiştir, aksi bir durum söz konusu olamaz, verdiği sözden asla geri dönmez. Sözünün gereğini yapmak için ölümü dahi göze alır:

Sevdüm dimişem seni Necâtî gibi sevdim
Yokdur dönüşüm baş virürem bu sözüm üzre (487/7)

Gelebilecek bela oklarına karşı yüreğini tutup cesaretli olması gerektiğini, yoksa "Yüreksiz!" ithamıyla karşı karşıya kalacağını düşünür. Şairin çevresinden gelen eleştirilerden etkilendiği anlaşılmaktadır:

Necâtî yüregünü karşı tut belâ okna
Ki sana dimeyeler yüri bire yüreksüz (229/5)

Necati Bey dünyadan elini eteğini çeken, mala mülke değer vermeyen, makam mevkiyi önemsemeyen bir kalenderdir:

Eyâ sôfi kalenderdür Necâtî
Öşünmez mansıb ile câh ile ol (341/5)

B. ŞAİR NECATİ BEY⁵

Necati Bey kendi şiiri ve şairlik yaratılışı hakkında bilgi verir. Etkilendiği şairlerden söz eder. Şiirlerinin genel özelliklerini sıralar. Şiir yazmaktaki amacını dile getirir. Şiirlerinin bestelenmesi arzusunun söyler. Şiir, şair ve okuyucu ilişkisi hakkında çeşitli değerlendirmelerde bulunur.

Şairlik Yaratılışı

Necati'nin şairlik yaratılışı ve şiir tarzındaki üstünlüğü herkes tarafından kabul edilmiştir. Çünkü inci saçan şairlik yaratılışı, cömertlik bakımından denizden daha üstün ve yeni hayaller kurmasına yol açan bir özelliكتedir. Bundan dolayı kendisini kutlar. Şiirleri, dertli kişilerin dertlerini unutturacak niteliktedir. Şairlik yaratılışına "gelin süsleyen kadın" dense yakışır. Şair, hayali taze bir gelin, sözleri ise gelinin süsü olarak betimler: (Kaya 2012: 207; Kaya 2016: 158, 159, 168, 178)

Âferinler Necâtî tab'una kim
Tarz-ı eş'ârda müsellemdür (66/7)

Var iken tab'-ı güher-rîz-i Necâtî bahri kon
Anmak olmaz her hasîsi degme cömerd üstine (490/6)

Necâtî râstı bu kim hayâl-engîzdür tab'un
Anunçün sözlerün da'im okunur derd-mendâne (542/7)

Yaraşur dinse Necâtî tab'ına meşşâta kim
Bir gelincikdür hayâl elfâz anun tezyînidür (167/10)

Necati'nin zihni ince manalar bulmakta o kadar güçlüdür ki bir damla sudan, okyanuslardan elde edilen inciler gibi özgün anlamlar çıkarabilme kabiliyetine sahiptir:

Buldı her bir şeyde zihnüm gevher-i ma'nî-i hâs
Degme bir katre Necâtî bahr-i 'ummândur bana (8/8)

Necati Bey âşıkların sırlarını dile getiren açık göz bir şairdir:

Kim tuyardı remzini 'ışk ehlinün
Bir Necâtî gibi kurnaz olmasa (532/5)

⁵ Necati Bey'in şiir ve şair anlayışı Prof. Dr. Bayram Ali Kaya tarafından iki makaleyle ayrıntılı olarak incelemiştir. (Kaya 2012; Kaya 2016) Konunun teferruatını söz konusu yazılara havale edip çalışmamızın bütünlüğü açısından şiir ve şairle ilgili olan mahlas beyitlerini kısaca bu bölümde ele aldık.

Şair, anlamların insan ruhunda güzel koku etkisi bırakmasından hareketle şiirlerini ambere, kendisini amber satan attara; sözlerini şekere, kendisini bunları satmak için kâğıda saran attara benzetir.

Şi'r isteyen Necâtîye gelsün ki vechi yok
'Anber satun alan kişi 'attâra gelmeye (503/7)

Şekerîn sözlerini kâğıda bürer ki sata
Be kim öğretti Necâtîye bu 'attârlığı (561/9)

Ferhat gibi sanatkâr olabilmek için sanatın aşk ile yapılması gerektiğine yahut aşkın üstatlığına inanmak gerekir. Necati şiir alanında üstat olduğunu bu sebeple kendisine gelinip sanatın usta-çırak ilişkisi içerisinde öğrenilmesini söyler. Sevgilinin güzelliği vasfında söylediği gazeli işitenler çok beğenerek şairi hakkında "Üstadına aferin!" diyerek takdirlerini dile getirmişlerdir: (Kaya 2012: 197; Kaya 2016: 172-173)

Ey Necâtî olımaz Ferhâd gibi pîşe-gâr
Her kime kim san'atinde olmadı üstâd 'ışk (276/8)

Unmadugından bilün oldı Necâtî pîşe-gâr
San'at öğrenmek eger maksûd ise üstâda gel (344/6)

Bir gazel didi Necâtî hüsünün vasfında kim
İşidenler hep didiler âferîn üstâdına (519/5)

Kendinden çok emin olan Necati Bey sevgilinin yanağındaki yarayı tasvir ettiği gazelden sonra onun yanağında yara olmayacağından dolayı özür diler ve şairliğini imtihan ettiğini söyler: (Çavuşoğlu 2001: 33)

Yara ne eyler 'âruzunda hâşe li'llâh döstüm
Kendü kendinden Necâtî tab'ın eyler imtihân (431/11)

İlgi Beklemesi

Necati Bey yaşadığı yüzyılda çok yönlü ve benzersiz bir sanatkârdır. Bu sebeple devlet büyüklerinden ilgi beklemesine rağmen padişah bunu fark edememiş, kendisi gibi başkalarının da olduğunu sanmıştır:

Ey Necâtî bir nice fende ferîd-i 'asr iken
Devr içinde nice dahi var sanmış şeh beni (637/6)

Şair, gülü andıran sevgili için bülbül gibi şakır. Bu nedenle ondan da kendisine iltifat edip yüzüne gülmesini bekler:

Güle baksan Necâtî'nün yüzine
Nola ey döst 'andelibündür (181/7)

Güneşin taşa tesir ederek parlak kırmızı renkli kıymetli taşa çevirmesi gibi padişahın da himmet edip lütuf ile bakması halinde kendisinin güçlü bir değişim yaşayacağını söyler:

Ey Necâtî taş iken la'l ide hôrşîd bigi
Bir nazar eyler ise himmet ile şâh sana (2/8)

Aşk sultanı Necatî'ye "kulumdur" diyeli defter ve divan ehli onu adıyla çağtırmaya başlamıştır. Bu iltifatın şairi, üst düzey yöneticiler tarafından davetlere adıyla çağrılacak derecede bir saygınlığa kavuşturduğu anlaşılmaktadır:

'Işk sultânı Necâtîye kulumdur diyeli
Beni adumla okur defter ü divân ehli (619/7)

Şair, padişahın kendisine iltifat ettiğinden beri Şeyhi'nin tarzını örnek alıp onun seviyesine ulaşmayı bırakarak Selmân-ı Sâvecî (ö. 1376)'nin tarzına yönelmiştir. Padişahın iltifat fermanı ve himmetiyle Necatî'nin şiirleri Şeyhi'nin şiirleri gibi iyi ve güzel olmuş, şöhreti de tüm dünyayı kaplamıştır:

Kulun Necâtîye ideli şâhum iltifât
Şeyhîyi kodı şîve-i Selmâna kasd ider (151/7)

Husrev ideli himmet bî-çâre Necâtîye
Şeyhî gibi eş'ârı hûb ü hasen olmuşdur (182/6)

Sen şâhdan irişeli menşur-ı iltifât
Tutdı Necâtî 'âlemi nâm ü nişân ile (474/6)

Diğer Şairler

Necatî Bey etkilendiği şairleri dile getirir. Şeyhi'nin büyük bir lütuf ve ihsanı neticesinde kendisinin ustası olduğundan beri şiirinin güzelleştiğini yeminle söyler:

Bî'llâhi Necâtîye bu lutf u 'atâyi gör
Şeyhî olalı şeyhi nazmı hasen olmuşdur (84/7)

Şiir sanatında Genceli Nizâmî (ö. 1203)'nin müridi olduğunu belirten şair, bu sözünde yalanının bulunup bulunmadığı konusunda Şeyhi'ye başvurur:

Dir isem nazm-ı Necâtîye Nizâmîye mürîd
Umaram bulmaya sözümde yalanum Şeyhî (629/6)

Kemal noktasının Mevlânâ Atâyî (ö. 1437?) olduğunu, bu yüzden şiir sahasında Nizâmî takipçileri gibi maharetli bir şair seviyesine geldiğini dile getirir:

Ol cihetden kim Necâtîye 'Atâyîdür kemal
Nazm içinde mâhir olmuşdur Nizâmîler gibi (616/5)

Kemâl-i Isfahânî'nin (ö. 1240?) ruhunun, şiirlerindeki incelik ve zarafet içeren nüktelerini duyması hâlinde tamah edeceğini belirtir:

Necatî nüktelerinden duya jdi rûh-ı Kemâl
Düşerdi uşbu kelâmı görüp Kemâle tama' (263/9)

Tüm dünyada tanındığını, adının dillerde dolaştığını ve kendisinin "Necatî!" olduğunu söyleyerek diğer şairlere meydan okur. Kendisinden önce yaşamış ve çağdaş bütün şairlerin şiirleri unutulmuştur. Ellerde, dillerde ve gönüllerde gezen sadece Necatî'nin gazelleridir. Onun şiirleri, okuyanların ağızlarını şeker gibi tatlandırırken diğer şairler bu durumdan üzüntü duyar ve ağızlarının tadı kaçar: (Kaya 2012: 16-169, 173; Kaya 2016: 161-162)

Ben Necâtîyem cihânda adım oldı dasitan
Şi'r okımak ögredeyin şimdiki şâ'irlere (544/5)

Unuduldu dükeli şâ'irün eş'ârı kamu
Şimdi ellerde vü dillerde Necâtî gazeli (636/5)

Bu cihân agzına sen bir şeker ezdün neykim
Necâtî sözüne anca suhan-dân ezilür (199/7)

Necati Bey şairane övünür ve bülbül gibi feryat ederken başka bülbüllere yer olmadığını dile getirir. Onun şekerler saçtığı bir bahçede papağanlara/başka şairlere sıra gelmez, onlara söz düşmez:

Şol çemende ki jde Necâtî figân
'Andelîb-i suhan-serâ neyler (116/6)

El-hak insâf budur tûtiye degmez güftâr
Şol çemende ki Necâtî şeker-efşânlig ide (518/7)

Necati'nin gönül yakan şiirleri varken diğer şairlerin yanılarak şiir yazmaya çalışmaları boşa emek harcamaktan başka bir anlam ifade etmez. Onun mucizevi özelliklere sahip şiirlerini işiten şairler bir daha şiir yazmaya tövbe ederler:

Şi'r-i dil-sûz-i Necâtî var iken hayf ola kim
Halk yazup yanilup defter ü divân yazalar (206/8)

Bu mu'ciz nazmun elfâzın Necâtî
İşidenler ider güftâra tevbe (554/7)

Şiirlerinin Genel Özellikleri

Necati Bey, şiirine şöhret kazandıran özellikleri renkli hayal, şive ve güzel eda olarak sıralar. Gazelleri bir çeşit gül tatlısı olan gül-be-şekere benzer. Taze ve yeni anlamlarla dolu divanı bengisu gibi ömre ömür katar, gül gibi sararıp solmaz. Geceleri meşale gibi parlayan inciyi andıran çekici şiirlerinin benzeri bulunmaz. Bundan dolayı şiirlerinin canda saklanmasını ve büyük bir özenle korunmasını ister:

Bildüm Necâtî şi'rüne şöhret viren nedür
Rengîn hayâl ü şive ile hûb edâsıdır (171/7)

Gül-be-şekkerdür Necâtî bu gazel dirsene nola
Kim şekerdür sözlerüm gül-berg-i handândur lebün (310/6)

Ey Necâtî 'ömre sürer nitekim âb-ı hayât
Gül gibi pejmürde olmaz tâze divânüm benüm (347/7)

Bu şi'r-i dil-firîbün nâ-yâbdur Necâtî
Çak canda saklasunlar bu şeb-güher çerâğı (643/7)

Şiirleri değerli incilerle dolu denize, akıcılığı ile akarsuya, göze görünmemekle birlikte insanın aklını başından alacak derecede etkileyici periye ve ahir zaman fitnessi kadar büyüleyici güzele benzer:

Necâtî bahr-i eş'ârun nedendür pür-güher bu hûd
Selâsetde letâfetde hemânâ bir akar sudur (191/7)

Göze görünmez Necâtî şi'ri lîk
Bir perîdür âdemi bî-hûş ider (164/7)

Fitne-i âhır zemân oldu Necâtî sözleri
Her gazel kim diye bir mahbûb-ı hôş-âvâz olur (201/6)

Nisan bulutunun sebep olduğu yağmurlar her bir damlayı inciye dönüştürdüğü gibi Necatî'nin kalemi de inci gibi kıymetli şiirler yazmıştır:

Ey Necâtî kîlk-i gevher-bâruna kıymet mi var
Dür olur her katre kim ol ebr-i nîsân yagdurur (149/9)

Cihan sarrafı şairin inciye benzeyen şiirlerine paha biçebilseydi misk ile tartılırdı. Hz. Yusuf kıssasına telmih yapılan beyitte Necatî Bey, şiirlerinin insanları hayran bırakacak derecede bir güzelliğe sahip olduğunu söyler:

Söz Yûsufını müşğ ile tartardı Necâtî
Kıymet kosa sarrâf-ı cihân bu güher üzre (479/7)

Necatî'nin gazelleri ahu gözlü güzelleri avlayacak kadar etkileyicidir:

Avlaymadı sencileyin kimse Necâtî
Ol gözleri ser-mest gazâli gazeli jle (452/5)

İncisi olan altın küpe kulağı güzelleştirdiği gibi özel ve orijinal anlamlar da saf terkiplerle birlikte verildiğinde daha çekici hale getirilir:

Ma'nî-i hâssa Necâtî yaraşur terkîb-i sâf
Gûşvâre zînet olmaz olmayınca zerde dür (172/8)

Şiirini özel ve ince hayaller süsler. Şiirleri denize, hayalleri de eşsiz inciye benzer:

Necâtî şi'rüne zînet hayâl-i hâs virür
Ne bahr olur bu ki dürr-i yetîm ider ta'rîf (270/5)

Necatî'nin şiirinin sesi, bülbülün nağmelerini dahi bastırarak derecede yüksek perdeden dem vurur:

Olsun Necâtî nazmunun âvâzesi bülend
Ki anun katında bülbülün elhânı pest olur (100/5)

Kişileri dertlerinden uzaklaştıran, ıztıraplarını dindiren ve gönüllere hoş gelen şiirleri Necatî'ye mutluluk olarak yeter:

Ey Necâtî sana bu devlet yiter kim ehl-i derd
Tâzeler cânını şi'r-i dil-pesendümden benüm (350/5)

Necati Bey yanmayanın yakamayacağı gerçeğinden hareketle şiirin, gönül ateşinden beslenip, coşku ve istekle yazıldığında daha etkileyici olacağını ifade eder:

Ey Necâtî şevk ile her beyti kim kıldun rakam
Sûz-ı dilden dil-bere bir nâme irsâl eyledün (294/8)

Şiir Yazmanın Amacı

Şiir yazmanın amacı, sevgiliyi ve onun güzellik unsurlarını tasvir etmektir. Bunu başarıyla gerçekleştiren Necati'nin ustalığı herkes tarafından kabul görmüştür: (Tolasa 1983: 20; Kaya 2012: 196; Kaya 2016: 168)

Dil-ber cemâli vasfın idelden Necâtiyâ
Üslûb-ı nazm içinde müselleme degül miyüz (220/5)

Kendisini papağana, güzelin yüzünü de aynaya benzeten şair, etkileyici şiirler yazabilmesi için sevgilinin ayna gibi parlak ve şeffaf yüzünü göstermesi gerektiğini söyler:

Hüsnün durur Necâtiyi gûyâ iden eger
Tûtîyi söylesün dir isen göster âyine (513/8)

Sevgiliyi ve onun türlü güzelliklerini övmek diğer şairlere kolay gelse de Necati Bey'e göre bu, hayli zor bir iştir. Şair, yıllarca uğraşsa bile sevgilinin güzelliğini yeterince anlatamayacağına inanır. Çünkü alışılmışın dışına çıkarak özgün ve orijinal tasvirler yapmak her şairin yapabileceği bir iş değildir:

Vasf eyleyemez hüsnünü yıllarla Necâtî
Âsândur egerçi güzel ögmek şu'arâya (444/5)

Sevgilinin güzelliğini dile getirmek Necati'yi şairler arasında zamanın Hassan'ı (ö. 680?) yapmıştır:

Necâtî vasf-ı hüsnin ideli sen
Bugün şî'r içre Hassân olmadun mı (594/7)

Necati Bey'in şiir tarzında maharetli olması ve usta bir şair haline gelmesi sevgilinin güneşe benzeyen yanağını anlatmakla mümkün olmuş; yanağının vafını dile getirdikçe sözleri gül mecmuası gibi parlak ve renkli hale gelmiştir:

Üslûb-ı nazm içinde Necâtî kulun şehâ
Vasf itmeyince mihr-i ruhun mâhir olmadı (588/5)

Şî'rinde ruhun vafını itdükce Necâtî
Mecmû'a-i gül gibi olur sözleri rengîn (382/7)

Necati'nin şiirleri sıradan bir söz yahut gazel olmayıp sevgilinin dudağı vafında bir içim su gibidir ve büyüleyici özelliğe sahiptir. Sevgilinin gül renkli yanağına dair kaleme aldığı şiirlerini güzeller beğendikleri için kırmızı kâğıtlara yazmışlardır. Dünyada cennet yiyeceğini özleyen kişi bu tarz şiirleri okumalıdır. Zira yanaklar da şiirler gibi tatlı ve çekicidir. Sevgilinin gül yanağının ilhamıyla yazılan şiirlerin yanında gülün bir hükmü kalmaz. Bundan dolayı hükmü geçen ve ihtiyaç kalmayan gül defterini dürebilir. Şair divanını parlaklık ve güzellik bakımından gülden üstün tutar: (Çağlar Abiha 2009: 690)

Yine sihr itdi Necâtî nice söz nice gazel
Leb-i dil-ber sıfatında bir içim sudur bu (443/7)

Ey Necâtî al kâğıt üzre yazar hûblar
Her kaçan şî'r okusam ol hadd-i gül-gûn üstine (548/5)

Vasf-ı ruhunla şî'rin okusun Necâtî'nün
Dünyâda özleyen kişi cennet ta'âmını (627/7)

Gül defteri dürsün ki ruh-i dâst yüzinden
Eş'âr-ı Necâtî ile dîvân yazılıpdur (101/7)

Sevgilinin inci dişlerini ve şeker saçan yakut dudağını gördüğünden beri Necatî'nin şiirleri kıymetlenip güzelleşmiştir:

Necâtî şî'rini şî'rîn idüb dürler döker oldı
Görelen şol leb-i la'l-i güher-pûş ü şeker-pâşısı (615/8)

Şair, sevgilinin dişinin etkileyici tasviriyle Aden incisinin utancından tere batması gerektiğini söyleyerek bu güzellik unsurunun vafsinin şiire kattığı değeri vurgular:

Di Necâtî dişinün vafsnı tâ kim nazmun
Hacil idüp 'araka gark ide dürr-i 'Adeni (591/5)

Necati, sevgilinin ayva tüylerinin vasıflarını yazmazsa unutulacağı endişesini taşır:

Hattı vafsn Necâtî yazmaz isen
Hatt-ı nisyân o deftere çekilür (114/5)

Şiir, Şair ve Okuyucu

Tatlı sözlü papağanın bile "Konuşuyor!" diye kınandığı bir ortamda sözü boş yere harcamamalı ve herkesle paylaşmamalıdır. Güzel şiirin yeterli etkiyi sağlayabilmesi için muhatapların gönlünde de aşk ateşinden bir eser bulunması gerekir. Necati Bey'in şiir ile okuyucuyu bir arada düşündüğü anlaşılmaktadır:

Yoh yirlere harc eyleme sözünü Necâtî
Söyler diyü tûtî-i şeker-hâyi kınarlar (155/8)

Şî'r-i Necâtî olsa dahi itmeye eser
'Işk âteşinden olmayıcak muktebes gönül (330/7)

Necati'nin şiirleri deftere geçmeden yani divan tertip edilmeden halk tarafından beğenilip takdir edilmeye, elden ele gezmeye ve bir araya toplanmaya başlar. Bu durum şair tarafından sevinçle karışık şaşkınlığa yol açar: (Çavuşoğlu 2001: 27)

Bu 'acebdür halk dîvânın tutar
Geçmedin dahi Necâtî deftere (526/5)

Şiir tarzına letafet kazandırdığı için melek gibi güzeller dahi zarafet gösterip şairin divanını okurlar:

Tarz-ı eş'âra Necâtî bir letâfet virdi kim
Her melek meyl-i zarâfet idüben dîvân okur (196/10)

Şair gönül açan ve gönle ferahlık veren bir akarsuya benzeyen şiirlerinden bakışların çevrilmemesini ister:

Dostum nazm-ı Necâtîden nazar men' itme kim
Gönül açar bir akar sudur bizüm eş'ârumuz (241/7)

Necati Bey'in Arzusu

Necati Bey, zaman zaman padişahın huzurunda tertip edilen eğlence meclislerinde gazellerinin bestelenmek suretiyle mutrip tarafından döne döne/tekrar tekrar okunmasını arzulamış, bu arzusu da gerçek olmuştur. Şiirleri, bahar zamanı gül bahçesi ve mesire gibi yerlerde çalgıcı tarafından okunur. Mutrip tarafından okunan gazellere dinleyicilerin de iştirak ettiği anlaşılmaktadır: (Şentürk 1999: 108; Akay 2015: 1-28)

Ey Necâtî yaraşur mutribi şeh meclisinün
Raks urup okuya bu şi'r-i teri döne döne (472/7)

Râzun nihân ola mı Necâtî ki sözlerün
Meclisler içre okunur uş çeng ü 'ûd ile (445/5)

Gülşen içre okısa mutrib Necâtî şi'rini
Gül yüzine bî-hôd olup şâhdan bülbül düşer (93/5)

Bülbüle okudalum medh ü Necâtîye gazel
Bir nefes hurrem olalum diyelüm işidelüm (357/6)

Necati'nin ilk önceleri, şiirlerini bir araya getirme konusunda isteksiz davrandığı anlaşılmaktadır:

Necâtî şi'rünü mecmû'a itme kâgıda bür
Sefih olur güher ulaşduran sefine ile (547/7)

Şiir Yalan-Şair Yalancı

Necati şiirin "yalan" şairin ise "yalancı" olduğuna dair geleneksel düşüncüyü sürdürür. Nazım ipliğine nasihat incileri dizmesi ve mücevher gibi sözler söylemesine rağmen şiirleri sevgili tarafından inandırıcı bulunmaz ve yalan olarak değerlendirilir. İnci gibi şiirler yazmasına rağmen müflis bir halde olmasını anlamakta zorlanır; güzel şiirler yazan birisinin refah ve bolluk içinde yaşaması gerektiğini düşünür. "Yalandan ibaret olan şiirlerine daha başka ne verirler?" diye içini rahatlatmaya çalışır. Birkaç yalandan ibaret olan şiirin şöhretinin tüm dünyayı kaplaması şairi boş yere böbürlenmeye itmemesi gerekir. "Servi, sevgilinin boyuna benzer!" benzetmesini de "Şair yalancıdır!" diye ciddiye almazlar: (Kaya 2012: 164, 188; Kaya 2016: 162, 175)

Rişte-i nazma nasîhat dürlerin düzdün velî
Ey Necâtî dil-bere ol sözlerün yalan gelür (178/5)

Eş'âr-ı güher-bâr ile müflis dirilürsin
Bi'llâhi Necâtî bu yalana ne virürler (104/5)

Tutdı cihânı şöhret-i şî'rün Necâtîyâ
Dünyâya sığmaz oldun o birkaç yalan ile (448/7)

Servi Necâtî kaddüne benzer didi ise
Lutf it sen ana kalma ki şâ'ir yalancudur (89/7)

C. ÂŞIK NECATİ

Necati Bey, âşık kimliğiyle ve âşıkların sesi olarak görünür. Gönül, aşk, sevgili ve rakip gibi unsurlar da doğal olarak yerini alır. Gönül çeşitli özellikleriyle konu edilir. Başka bir hal olan aşk, ikilik kabul etmez. Aşk sarhoşu olan şairin akılla ilgisi yoktur. Canını çekinmeden kurban ettiği sevgili, servi boylu, lale yanaklı ve gonca ağızlı körpe bir güzeldir. Şairin en büyük korkusu ise sevgiliyi rakiple birlikte görmektir.

Gönül

Akarsuya benzeyen gönül, servi boylu güzelleri görünce gözyaşı gibi akar. Divane gönlün halleri dile getirilemediği gibi divanlara da sığmaz:

Göricek göz yaşı gibi akar her serv-i bâlâya
Necâtî bu gönül gönül degüldür bir akar sudur (137/6)

Sığmaz oldı defter ü dîvâna ahvâli dilün
Ey Necâtî gerçi kim yokdur kalem dîvâneye (525/8)

Gönlün sahibi sevgilidir. O, gönül evini ister yapar, isterse yıkar. Bu nedenle şair, gönül ile sevgilinin arasına girmekten vazgeçmelidir:

Girme ortasına gel hâne-i dilden çek elün
Ey Necâtî sana ne yâr yapar yâr yıkar (125/7)

Sevgili elif boyu ve lam saçı ile hile yaparak Necati kulunun gönlünü almıştır:

Âl ile almaz idün gönlin Necâtî bendenün
Kâmetün cânâ elif zülfün eger lâm olmasa (461/5)

Sevgilinin çene zindanına düşen bir gönül kıyamete kadar asla ondan kurtulamaz:

Ey Necâtî haşre dek hergiz halâs olmaz dahi
Kankı dil kim şol zenahdânun düşer zindânına (512/5)

Gönlünü, sevgilinin saçının zincirine bağladığını duyanlar Necati'ye "akıllı" demişlerdir:
Bağladı gönlin Necâti zülfünün zencîrine
İşidenler didiler kim ol kişi uslu imiş (249/6)

Gül yüzlü sevgiliye içtenlikle kul olan şairin ömrü, onun saçları gibi uzamıştır:
Necâti ol gülün çünkim gönülden bendesi oldun
Ser-i zülfî gibi anun senün 'ömrün uzun oldu (639/5)

Sevgilinin gamze oku canına işleyinceye kadar Necati, gönlündeki sırrı açıklayamaz:
Dildeki râzı Necâti ile fâş eylemedi
Geçmeyince güzelüm gamzen okı câna degin (429/6)

Aşk

Züht tavırlar hoştur ama aşk bambaşka bir haldir:
Gerçi hōşdur Necâti zühd ü salâh
Hâlet-i 'ışk özge hâletdür (152/8)

Aşk sarhoşu olan Necati'nin akıl ile işi yoktur. Akla bir iki kez "Benden uzak olsun!" der.
Mezcup abdal, pîre hizmet etmediği gibi âşık da akla uymaz:

Necâti mest-i 'ışkam ben benüm 'akl ile işüm yok
Bir iki kez ana didüm hele benden ırag olsun (414/5)

Ehl-i 'ışk oldu Necâti olımaz 'akla mutî'
Hiç meczûb olan abdâl îde mi hudmet-i pîr (200/8)

Aşk tarzını doğru anlayıp doğru yorumlamalıdır. Bâtil anlayana ne denirse haktır:
Şîve-i 'ışkı bâtil anlayana
Ey Necâti ne dir isen hakdur (147/7)

Rüyasında Mecnun'a aşkın hallerini soran Necati Bey "Aşk işinde yalnızca iki arkadaşın vardır: Şarap bir; kadeh iki." cevabını alır. Mecnun ile arkadaşlığını ima edip aşk macerasında onunla benzerlik gösterdiğini anlatmaya çalışır: (Öztürk 2017: 207-214)

Düşde 'ışkun hâletin Mecnûna sordum didi kim
Sana hem-demdür Necâti bâde birdür câm iki (622/9)

Saf ve temiz aşktan yana olan şair, aşkın çocuk oyuncağına döndüğünden yakınır:
Oğlan oyuncagına döndi Necâti 'ışk-ı pâk
Yohsa sana böyle mi ta'lîm ider pîrün senün (314/8)

Nereden nasıl yararlanacağını bilmeyen ve çıkarını gözetmeyen Necati'nin gönlü, gam okulunda hem okuyarak hem de dert çekerek aşkı sanatı ile zirveye ulaştıran Ferhat'a ders verecek duruma gelmiştir:

Ferhâd san'atî ile 'ışkî iletdi başa
Senün gibi Necâtî yohdur işini bilmez (239/5)

Ferhâda san'at öğredür oldı Necâtîyâ
Gam mektebinde oturalı ustaya gönül (332/7)

Sanatı "güzel sevmek" olan Necatî'ye "İşsiz âşık!" denmesi doğru değildir:
Ben Necâtîyem güzel sevmek olubdur san'atüm
Sen mu'allim 'âşık-ı bî-kâr dersen bilmezin (379/5)

Âşığın Derdi

Cehennem ehli Necatî'deki dert ve bela ateşini görseydi "Belamıza ısındık!" diye kendi hallerine şükrederlerdi!

Görse Necâtî sendeki derd ü belâ odın
Dirdi cehennem ehli ısınduk belâmuza (489/7)

Dertli Necati kollarını yer yer dağlayarak gümüş göğüslü sevgilinin beline adeta süslü kemer yapar:

Kolların dâğ eylemiş yer yer Necâtî derd-mend
Belüne ey sîm-ber ya'nî kemer zeyn eylemiş (252/7)

Çektiği gam Necatî'ye öyle hoş gelir ki bal ve şeker dahi damağa o kadar lezzetli gelmez:
Gam acısı Necâtîye hoş geldi öyle kim
Gelmez mezâka şehd ü şeker ol kadar lezîz (53/5)

Dilberdudağı tatlısı (sevgilinin dudağı) ile rakibin helvası nasip olmayan Necati Bey, kederinden acınacak hale düşmüştür: (Zülfe 2011: 134)

Acır isen gel Necâtî derd-mende acı kim
Ne leb-i dil-ber nasîb oldı ne halvâ-yi rakîb (25/8)

Necati bin yıl yaşasa da sevgilinin saçı yüzünden çektiklerinin ancak binde birini anlatabilir:
Zülfün ucından Necâtî'nün neler çekdiklerin
Bin yıl olsa 'ömri binde birin olurdu dimek (316/12)

Tabib, Necatî'yi anacaksa, dertle anmalıdır:

Derd ile an Necâtîyi anarsan ey tabîb
Kim başı hoş degüldürür anun devâ ile (470/7)

Âşığın Gözyaşları

Mahmur gözlü sevgili aşk derdinden ağlayan Necatî'nin döktüğü gözyaşlarını yağmur gibi algılayıp uyumaya başlar. Zira yağmur yağarken uyumak insanın hoşuna gider:

Agladugumca ider ol gözleri mestâne hâb
Ey Necâtî hoş gelür insâna bârân uyhusı (617/5)

Necati kanlı gözyaşı ve sararmış yüzü ile peri yüzlü sevgiliye âşık olmuştur:

Necâtî ey perî-çihre inen üftâde olmuştur
Yüzünün rengi zerd olmuş gözinün yaşı kanludur (69/5)

İnci tanesi için denize girildiği gibi vuslat için de ağlamaktan kaçınmamalı ve her türlü zorluğa göğüs germelidir:

Vasl ister isen ağlamadan kaçma Necâtî
Dür-dâne için derd ile 'ummâna girürler (143/6)

Necati'ye gözyaşı ile çektiği gamdan sevinç gelir:
Göz yaşı ile Necâtîye gamdan gelür sürûr
Virse 'aceb midür kişiye hem-demi ferah (43/7)

Şair, geleceği belli olmayan servi boylu sevgili için ne zamana kadar gözyaşı akıtacağını bilmez:

Ey Necâtî nice bir göz yaşını akıdasın
Bir gün ola gine ol serv-i ser-efrâz gele (555/6)

Denizler (yedi deniz) dahi Necati'nin ağladığını görüp üzülür ve acıdiklarından başlarını taştan taşa vururlar:

Agladugunu görüp başın döger taşdan taşa
Acıduğından Necâtî bu yedi deryâ sana (12/5)

Âşığın Uykusu

Sevgiliyi gündüz vakti göremeyen Necati Bey hiç olmazsa düşünde görmek ister. Fakat sürekli sevgiliyi düşünmekten dolayı uykusu kaçır ve rüya da göremez. Rüya göremeyince de görme umudu hiç kalmaz:

Seni düşünde görem dirdi Necâtî lîkin
Düş de gözinde uçar şimdi anun hâb gibi (614/5)

Başkalarının sevgiliyi düşlerinde görecekleri ihtimaline dayanamayan şair, geceler boyunca feryat ederek onları uyutmaz:

Seni düşde göreler diyu Necâtî uşanur
Halkı uyutmaz olubdur giceler efgânı (612/6)

Mahmur gözlü sevgiliye uyduğu için Necati'ye uyku geceleri haram olur:

Ol gözi mestâneye uydun Necâtî yûri var
Giceler tâ subha dek olsun harâm uyhu sana (10/5)

Geceler boyunca gözünü yummayan Necati sevgiliyi bir an görür gibi olur:

Hak bilür kim bir gice kirpüklü gözüm yummadum
Ey Necâtî tâ kim ol dil-dârî gördüm bir nazar (128/7)

Aşığın Canını Sevgiliye Vermesi

Necati Bey, Kâbe'ye benzeyen dergâhında sevgiliye vuslat bayramı için can veren bir kurbandır:

Ka'be-i der-gâhda kimdür Necâtî dir isen
'İd-i vasla cân virici ya'nû kim kurbân-ı döst (30/6)

Şairin amacı sevgilinin gamzesine kurban olmaktır. Bu hayırlı işin ertelenmesine gönlü razı değildir:

Kasdi budur kim Necâtî gamzene kurbân ola
Dôstum lâyük degül hayr işi te'hîr eylemek (312/7)

Sevgilinin güzellik meclisini aydınlatan yanak mumuna karşı Necati pervaneler gibi kendini yakar:

Bezm-i hüsnünde Necâtî gibi yüzün şem'ine
Bâl ü perler yandurur pervâneler gördün mi hîç (39/5)

Necati'nin can ile gönlünü sevgiliye vermesi kınanmamalıdır:

Cân ile sana gönlünü virse Necâtî tan degül
Hüsn ü bihâ çerâğısın her kişi bir adak sunar (176/5)

Necati, sevgilinin zülfünün darağacına her an asılmayı bekleyen bir âşıktır:

Her zemânda dir Necâtî hay 'ömrüm hâsılı
Zülfümün dârına kim ber-dâr dirsene işte ben (433/5)

Düşmanlar Necati hakkında "Sevgiliden canını esirger!", "Kul değildir, canını feda etmez!" gibi söylentiler çıkarmıştır. Şair bu söylentileri "yalan" ve "iftira" kabul eder; kulu olduğu sevgiliye "Yolunda öldüğüm!" hitabıyla can vermeye hazır olduğunu belirtir:

Necâtî döstüden cânın dirîg eyler dimiş düşman
Yolunda öldüğüm va'llâhi bi'llâhi yalandur bu (439/6)

Kul degüldür cân fedâ itmez Necâtî dir isen
Sümme vallâhi kulundur itme bühtân kimseye (541/7)

Âşığa Öğütler

Şair, tecrid yoluyla kendine seslenerek "Âşık Necati Bey"e öğütler verir.

Sevgili kendi isteğiyle gelmezse onun evine gidip yalvar:

Ey Necâtî kendü lutfından ki dil-ber gelmeye
Vay ana kim evlerine varasın yalvarasın (391/5-435/5)

Kavuşmak istiyorsan canını sevgiliye feda et:

Eger vaslına irmek diler isen
Necâtî yâr için baş oyna sen de (446/5)

Sarığı takınca başını eğme, aşk meydanında şehit ol, kefedenden geç:

Levend oldunsa baş egme Necâtî vaz'-ı destâra
Özün meydan-ı 'ışk içre şehîd eyle kefedenden geç (42/7)

Gözü mestane sevgilinin ettikleri nazdır, cefa değildir, ona göre davran:

Ol gözi mestânenün itdüklerin
Ey Necâtî cevr sanma nâzdur (88/7)

Çok sevilenin nazı yavaş yavaş öğrenildiği için bu yolda sabırlı ol:

O çok çok sevdüğümün şivesine
Necâtî sen de az az öğrenürsin (394/6)

Sevgili

Necati'nin sevgilisi servi boylu, lale yanaklı ve gonca ağızlı körpe bir güzeldir:

Bir tâze güzel sevdi cihân içre Necâtî
Kim servi boylu lâle ruhu gonca femi var (205/5)

Sevgilinin servi boyu kıyametten alametler taşır:

Nihâl-i serv-kâmetdür kıyâmetden 'alâmetdür
Necâtî fitne-i âhır zemânı bana öğretmen (303/6)

Necati'ye öpücük sözü veren sevgilinin dudağı sanki mucize göstermek için ölüye can bağışlayan Mesih'tir:

Bûse 'ahd itdi Necâtîye lebün gûyâ Mesih
Mu'ciz izhâr itmek için mürdeye cân 'arz ider (119/7)

Bengisu ile Kevser suyundan el çeken Necati'ye dünya ve ahirette sevgilinin dudağı yeter:

La'lün yeter Necâtîye dünyâ ve âhret
Kevser suyu jle çeşme-i hayvândan el yudum (371/6)

Şair, dış bilemediği sevgilinin tatlı dudağına dayanamaz:

Dış bilermişsin leb-i şîrîn-i yâra vâz gel
Ey Necâtî döymez ol tatluya dendânun senün (311/8)

Necati Bey, erguvan renkli şaraptan değil sevgilinin kırmızı dudağının şevkinden kendini kaybeder:

Ben Necâtî lebleri şevki jle bî-hûş olmuşam
Sen beni sanma şarâb-ı ergavândan geçmişem (364/7)

Gül bahçesindeki bülbülün gül kokusundan sürekli mest olduğu gibi Necati de put gibi güzel sevgilinin alımlılığundan sarhoş olur:

Nola hüsnünden Necâtî olsa bî-hûş ey sanem
Bûy-ı güldendür dem-â-dem bülbül-i gül-zâr mest (29/6)

Dünyada bahtiyarlık varsa, başı sevgilinin ayağına yastık gibi koyup uyuyabilmektir:
Var ise devlet Necâtî dünyede şol başdadur
Hâba vardukca habîbinün ayagın yasadnur (195/5)

Bu dünyada pek çok taze gül açılır ama sevgilinin yanağı gibi gül çok az açılır:
Ey Necâtî bu cihânda açılır çok gül-i ter
Ruh-ı dil-ber gibi gül lîkin inen az açılır (173/5)

Sevgilinin yanağının temaşası olmasaydı bu dünyaya kimse bakmazdı:
Necâtî bu cihâna kim bakardı
Temâşâ-yi ruh-i yâr olmaya jdi (582/8)

Sevgilinin Eşiği, Mahallesi

Necati Bey, sevgilinin ayağının bastığı toprağı ağlayan gözlerine sürme olarak kullanır. Aynı zamanda o toprağı başına taç etmek ister:

Ey Necâtî gözün aç al ayagı toprağını
Tûtyâ ister isen dîde-i giryânun için (421/7)

Hâk-i pâyunı Necâtî itmek ister tâc-ı ser
Görmek olmaz pâdişâhum devleti erden ırag (267/7)

Bir gün ayağını öpeceği umuduyla sevgilinin eşiğinin toprağına yüzünü sürer:
Ben Necâtî kapunun hâkine yüz sürdügüm ol
Umarın bir gün ire ayagun öpmege elüm (366/7)

Şair, saman çöpü gibi değersiz olmakla birlikte sevgilinin kapısına yüzünü sürmeyi ister:
Ko Necâtî kapuna sürsün yüzün men' itme kim
Muhkem olmaz kangı dîvârun ki berg-i kâhu yok (277/5)

Sevgilinin evinin duvarının gölgesinde eğlenip kalmayı, hurinin perçemine ve yasemin kokulu saçına değişmez:

Eglenmege Necâtîyâ dîvârı sâyesin
Gîsû-yi hûr u zülf-i semen-sâya virmezsin (405/8)

Necati, Kâbe yolları gibi çetin olan sevgilinin mahallesine, su bulunmadığından, daima gözü yaşlı gider:

Gözi yaşlı gider dâ'im Necâtî kûy-i cânâna
Tarîk-ı Ka'be müşkildür kamu yirlerde âb olmaz (244/7)

Şair, daima cennet bahçesini anlatan vaiz gibi sevgilinin mahallesini yâd eder:

Dâ'im Necâtî gülşen-i kûyun anar durur
Vâ'iz gibi ki bâg-ı cinândan haber virür (154/10)

Miskin Necati sevgilinin cennete benzeyen mahallesini hatırlayınca ah edip kendinden geçer:

Miskîn Necâtî âh ider ü kendüden gider
Yârun meger ki cennet-i kûyın ana gelür (203/7)

Ağlayıp inlemekte su değirmenine dönen Necati sevgilinin gül bahçesine benzeyen mahallesini döne döne sular:

Girye vü zârî ile oldı Necâtî dolâb
Gül-sitân-ı ser-i kûyunı sular döne döne (467/5)

Sevgilinin cenneti andıran mahallesini arzulamak dünyada olacak bir heves değildir ama arayarak bulununca da ölecek duruma gelindiğinden bırakıp gidilmek istenmez:

Eyler Necâtî cennet-i der-gâhun ârzû
Dünyâda gerçi kim bu havâ olacak degül (335/9)

Sanma Necâtî cennet-i kûyun koya gide
Ölmişdürür bulunca ol arayı arayı (581/5)

Sevgilinin şifa yurdu olan eşiginde uzun süre "Ya benim canımı al ya da beni kurtar!" diye yakınan şair, lütuf şerbetini içtikten sonra iyileşir:

İşigün dâr-ı şifâsında Necâtî nice bir
Yâ benüm cânımı al yâ beni kurtar diye (521/5)

Necâtî derd-mend iken kapun dârü'ş-şifâsından
'Înâyet şerbetin nûş eyleyüp fi'l-hâl sağ olmuş (247/6)

Sevgilinin İltifatı

Sevgili kimi zaman âşiğine iltifat eder. Herkesin yolunda öldüğü sevgili, Necati'ye can verir:

Gerçi virür dil-bere her kişi cân
Ey Necâtî sana dil-ber cân virür (71/7)

Necati'nin "Senin kirpik oklarına gönlüm siper olsun!" sözüne karşılık olarak sevgili "Ciğerin var!" ifadesiyle takdir edip cesaretini alkışlar:

Didüm ki müjen tûrine sînem siper olsun
Tahsînler idüp didi Necâtî ciğerün var (75/6)

Sundukları bir yudum şarapla içenleri bin yıl yaşatan peri yüzlü güzeller, Necati'ye değer verdiklerini gösterirler:

Sundılar bir cür'a kim bin yıl yaşar içen temâm
Bu perî-rûlar Necâtî bizi âdem sandılar (74/7)

Necati Bey, iltifatından çok mutlu olduğu sevgiliyle ömür boyu yaşamak ve yiyip içmek ister:

İltifâtundan Necâtî ol kadar şâd oldı kim
'Ömri olduğınca 'ayş ile mey ü mahbûb ile (506/5)

Sevgilinin “Necati altın, gümüş harcayıp kapıma öyle gelsin.” sözünü şair, büyük bir memnuniyetle karşılar:

Sîm ü zer harc eylesün gelsün Necâtî kapuma
Dir imişsin ey sanem olsun ruh-i zerd üstine (508/5)

Şair, sevgilinin “Köpeğimdir!” ve “Necati, bir gün seni öldüreceğim!” sözlerini lütuf olarak kabul edip, ilkini Süleyman’ın karıncaya bahşiş vermesi gibi yorumlar, ikincisinin de gereğini yerine getirmesini ister:

Lutfdur yârün Necâtîye itümdür didüğü
Adın anmakdur karıncaya Süleymân bahşişi (605/6)

Bir gün seni Necâtî öldürem dimişdün
Ol va’de-i kerîme lutf it vefâya başla (494/5)

Sevgilinin Âşığa Eziyetleri

Sevgili, yolunda can verip şehit olan Necati’nin kanlı kefenini sarmaya nazlanır:

Ben Necâtî iderem kendümi yolında şehîd
Ol bana sarmaga bir kanlu kefen nâzlanur (109/8)

Bahardaki şimşir ağacının sonbahardaki yapraklardan hoşlanmadığı gibi servi boylu sevgili de sararmış yaprağı andıran Necati’nin yüzüne bakmaz:

Ol serv Necâtî’nün bakmaz yüzine zîrâ
Şimşâd-ı bahâr itmez evrâk-ı hazândan haz (259/7)

Samimi bir kalp ve içtenlikle seven Necati’yi sevgili, zamanı belirsiz cefa sınavına tabi tutar:

Çünkü hâlisdür Necâtî’nün yolunda kalbi yok
Nice bir seng-i cefâ ile idersin imtihân (406/5)

Rakip ile özel sohbet eden sevgili, Necati’yi halkın içine gönderir:

Rakîb ile idersin sohbet-i hâs
Necâtîyi sürersin ‘âma karşı (438/5)

Sultan olan sevgili, kulu Necati’yi ummadığı bir şekilde kapısından kovar:

Yirüm idinmiş iken sürdi giderdi kapudan
Bunu ummazdı Necâtî kuli sultânımdan (424/9)

Sevgili, istiğna gösterir, güzelliği ile gururlanır ve gördüğü yerde Necati’yi cahillikle suçlar:

Gördüğün yerde Necâtîyi tecâhül idesin
Hüsnüne magrûrsın ne-y-ki bu istignâ yigit (27/5)

Binlerce tutkunu olan sevgili, Necati’ye yabancı gibi bakar:

Bigâne gibi bakduğun oldur Necâtîye
Kim var hezâr bencileyin âşinâlarun (298/5)

Asaletli bir padişahı andıran sevgili, zevk ve safa meclisinde Necati'nin hasretle ağlamasına güler:

Ağlar Necâtî hasret ile çak şu hadde kim
Bezmi-safâda Husrev-i 'âlî-neseb güler (153/8)

Sevgili, gece gündüz ah edip inlediğini işittiği Necati'ye bir kez olsun "Ne yapıyorsun?" diye sormaz:

İşidürsin dün ü gün âh ü figân eyledüğüm
Hiç bir kerre dimezsün ki Necâtî neyler (72/7)

Necati'nin yüzü üstü yattığını gören sevgili, "A zavallı! Sen de kapımda ne diye sürünüp duruyorsun?" diye çıkışır:

Sabâ gibi yüzi üzre görüp Necâtîyi döst
Didi nice sürinürsün kapumda sen de garîb (24/8)

Servi boylu güzel, vuslat bahçesinin dışını göstererek "Necati! Sonunda sana olacak olan da budur!" sözleriyle kapıyı işaret eder:

Gösterdi bâg-ı vasldan ol serv-kad kenâr
Didi Necâtî âhır olacak sana budur (79/7)

Sevgilinin "Necati'nin elinden yandım!" sözü şairi üzüntüye boğar ve evine huzur ile gitmesine engel olur:

Yâr dirmiş ki Necâtî'nün elinden yandım
Âh kim beni huzûr ile komaz meskenüme (557/7)

Necati'nin "Gönlümü şefkat ile yap!" isteğine sevgili, "Bizim mahallede böyle bir ev yapılmadı!" sözleriyle olumsuz cevap verir:

Şefkat ile yap Necâtî gönlini didüm didi
Hey bizüm mahallede bu hâne bünyâd olmadı (565/6)

Âşığın Sevgiliye Karşı Tutumu

Necati Bey, insan olmayan, insana yaklaşmayan/meyletmeyen ve insandan kaçan peri yanaklıya ne yaptığını bilmemenin şaşkınlığını yaşar:

Âdem olmaz âdeme yakışmaz âdemden kaçar
Ben Necâtî ol perî-ruhsâra n'itdüm n'eyledüm (377/7)

Şair, adını anmaya utanan sevgilinin hiç olmazsa "filandır" demesine engel olanın ne olduğunu merak eder:

Adın anmaga utanursa Necâtî'nün döst
Ne cihân geçdi begüm bârî fülândur dimege (450/8)

Necati, sevgilinin bazen naz bazen kibir bazen de umursamaz tavırlarına karşılık nasıl sabredeceğini bilemez:

Ey Necâtî nice sabr idem ki dil-dârun işi
Gâh nâz ü geh tekebbür geh tegâfüldür bana (15/7)

Güzeller eziyet edip cefa çektirmeyi bütün âşıklara öğrettiğinden Necati'nin sabırdan başka elinden bir şey gelmez:

Ey Necâtî yüri sabr eyle elünden ne gelür
Hûblar cevır ü cefâyı kime öğretmediler (198/7)

Sevgilinin bütün aşığılama ve hakaretlerine karşı Necati, âşıklara yapılacak izzet ve hürmetin bu olduğu inancıyla incinmemesi gerektiğini düşünür:

Ger hâr ü hakîr itse Necâtî seni yârun
İncinme ki 'uşşâka budur 'izzet ü hürmet (35/7)

Bir yanda dünya, bir yanda sevgili! İki zalim arasında kalan Necati ne yapacağını şaşırır:

Bir yana cihân bir yana cânâne Necâtî
Kaldum nideyin iki sitem-gâr arasında (447/6)

Necati, can bülbülünün bin kere feryat etmesine rağmen güzel gülün kendisine bir kez olsun bakmadığından yakınır:

Ol gül-i ra'nâ Necâtî bir keretcik bakmadı
Bülbül-i cân gerçi kim bin kerre feryâd eyledi (648/6)

Şair, sevgilinin gül gibi elden ele dolaşıp kendisinin bülbül gibi inlemesine sitem eder:

Sen gül gibi efendi elden ele revân ol
Bülbül gibi Necâtî kalsun figân içinde (520/8)

Necati Bey, kendisini dert ve bela ülkesine sultan yapan sevgiliye "Sana bunun için mi kul oldum?" diye tepki gösterir:

Anun için mi kul oldu bu Necâtî sana kim
İdesin derd ü belâ kişverine şâh beni (618/7)

Necati, sevgiliden kendisini sonsuza kadar ayrılık ateşinde yakmamasını ister ve "Âşık oldu ise kâfir olmadı ya!" diye sızlanır:

Yakma cahîm-i hecre mü'ebbed Necâtîyi
Bî-çâre 'âşık oldu ise kâfir olmadı (600/7)

Cefa kılıcıyla saldıran vefasız sevgiliye "Seni seviyor diye ölsün mü, ne yapsın?" diye yakınır:

Tîg-i cefâ ile depellersin Necâtîyi
Ölsün mü n'eylesün seni ey bî-vefâ sever (83/5)

Vefasız sevgilinin "Necati canını esirger." sözüne karşılık şair, "Ölmezsem, onu yalancı çıkarmak borcum olsun!" cevabını verir:

Cân dirîg eyler Necâtî dir imiş ol bî-vefâ
Ölmez isem borcum olsun anı yalan eylemek (296/10)

Sevgilinin "Beni şikâyet etmişsin!" sözüne Necati, "Sen de bana ettiklerini bir kez düşün, yeter artık, istersen öldür!" şeklinde yanıt verir:

Şikâyet eylemiş diyu yeter öldür Necâtîyi

Ana itdüklerün sen de n'ola bir kez an a kiblem (348/7)

Âşığın Sevgiliden İstekleri

Eziyet dikenine maruz kalan Necati, gül yanaklı ve gonca ağızlı sevgilinin oyalanmadan gelip bülbülünü anmasını ister:

Hâr-ı mihnetde Necâtî bülbülün anmaz mısın
Tîz gel ey gül-ruh u gonca-dehân eglenme ya (527/7)

Şair, dünyalar kadar sevdiği yârinin dünya gibi vefasızlık etse de gelmesini arzular:

Cânâ Necâtî çok seni dünyâ kadar sever
Dünyâ gibi gel imdi yeter bî-vefâlıg it (31/7)

Necati Bey, sıradan bir kâğıdın iyi helvalara sarıldığı gibi şeker dudaklı sevgiliye kavuşmayı umar:

Sen şeker-lebden umar vasl Necâtî-i za'îf
Ki sarılır eyü halvâlara alçak kâğıd (45/7)

Şair, yuvası gökyüzünde olan Hüma kuşuna benzeyen sevgilinin aşkıdan vazgeçmez:

Nice ayrılısun Necâtî 'ışk-ı dil-berden kim ol
Bir hümâdur ki âşiyânı ol hevâ üstindedür (121/7)

Sultanın kulunu beslemesi meşhur âdet olduğundan Necati de sevgilinden günlük gam bekler:

Yârdan yevmî gam umarsa Necâtî n'ola kim
'Âdet-i meşhûrdur kulını sultân beslemek (304/5)

Şair, öpmeye ve kucaklamaya "yok" diyen sevgilinin hiç olmazsa gül yüzüne âşık olmayı ümit eder:

Öpmege kocmaga yir yok dir isen ey yüzi gül
Ko Necâtî kulunu 'âşık-ı dîdâr olsun (412/5)

Sevgiliye bir kez olsun sarılırsa Necati'nin kuş gibi canı gam kafesinden kurtulur:

Kuşca cânı kafes-i gamdan olurdu âzâd
Kocsa bir kerre Necâtî o boyı nârveni (646/7)

Gam köşesinde derdinden ölecek hale gelen hasta Necati, sevgilinin lütufta bulunup halini sormasını ister:

Öliyor haste Necâtî kerem it bir sora gel
Gam bucağında esîr oldı esirge hey yâr (63/7)

Necati, sevgiliden kendini endişe kayıklarında unutmamasını, girdaba atmamasını ve acımasını arzular:

Kaygu kayıklarında unutma Necâtîyi
Gird-âba atma merhamet eyle levendüne (455/5)

Şair, şeker dudaklı sevgilinin öpücüğünü kendisine layık görmez ama çaresiz kalır; kendisinin de canı olduğunu ve canın da dudağı umduğunu söyler:

Bûseni görmez Necâtî kendüye lâıyk velî
Ey lebi sükker ne çâre cândürür umar imiş (248/5)

Rakip

Necati Bey, ölümün Allah'ın emri olduğundan kimsenin incinmeyeceğini ancak sevgiliyi rakiple görmenin ölümün ta kendisi olduğunu belirtir:

Ölüm işi Hak işidür andan kim incinür
Yârı Necâtî gayr ile görmekdürür ölüm (360/7)

Şair, kara yüzlü rakibin doğru, kendisinin ise günahsız iken yanlış görülme durumunda ölümü hayata tercih eder:

Necâtîye ölüm yegdür bu dirlikden ma'âza'llâh
Rakîb-i rû-siyeh togru ola ben bî-günâh egri (597/9)

Sevgilinin bakış oku rakiplere çevrildiği zaman, Necati'nin hasta gönlünden neler neler geçer!

Togruldıcak Necâtîden ayruga tîrünü
Allâh bilür ki hasta gönülden neler geçer (58/7)

Konuştuğu her kişinin sevgiliye tutkun olduğunu gören şair, insanlarla bir arada bulunmak istemez:

Bu halk ile Necâtî nice itsün ihtilât
Her kimi söyledürse sana mübtelâ çıkar (78/8)

Köpeğin dilenciden korkmadığı gibi sevgilinin mahallesinde de rakip, Necati'den korkmaz:

Havf ider sanma mahallende Necâtîden rakîb
Pâdişâhum bellüdür kim seg gedâdan korkmaz (225/8)

Necati, bülbülün çemende karga ile oynadığı gibi sevgilinin eşiğinde rakiple sabahlar:

Rakîb ile işigünde Necâtî subh ideli
Çemende bülbüli gördüm gurâb ile oynar (163/7)

D. NÂSİH NECATİ

Necati Bey mahlas beyitlerinde nâsîh edasıyla da karşımıza çıkar, ahlakî ve sosyal içerikli öğütlerin yanı sıra aşka dair tavsiyelerde de bulunur.

Kişi sözünün eri olmalıdır:

El çek boşadun ise zenini zemânenün
Olmak gerek Necâtî kişi sözünün eri (638/7)

Vefasızdan kimseye "merhaba" gelmez:

Bî-vefâdan merhabâ gelmez Necâtî kimseye
Galibâ utandugından kendüye bühtân ider (141/7)

Vefasız dünyanın bahçesinde istek gülü ele geçmez:

Ey Necâtî gül-i maksûd girür sanma ele
Dehr bâğında vefâ yok bu dikenden ne biter (146/6)

Bulutun parlak ayı engellemesi, ejdehaların definenin çevresini sarması gösteriyor ki gökte ve yerde rahatça elde edilen bir şey yoktur:

Ey Necâtî yerde gökde bir belâsuz bal yok
Mâh-ı tâbâna sehâb ü gence Su'bân sarmaşur (194/10)

Ağlamayan çocuğa anne süt vermez:

Nâle kıl kim alasin nâ-merd dünyâda murâd
Ana süd virmez Necâtî tâ kim oğlan ağlamaz (240/7)

İsteklerine kavuşan kişi şükretmelidir:

Dem bu demdür didüğün demlere irdün şükr it
Elüne girdi Necâtî senün ol dem bu gice (534/8)

Sabah erkenden işe başlamak gerekir:

Yüzünü gördi Necâtî yapışdı 'ışka belî
Kişi seherden el vurmak gerekdürür işe (507/8)

Safranın rengi, tadı hakkında bilgi vermediği gibi süslü elbise de cahile marifet vermez:

Ma'rifet virmez Necâtî câhile fâhir libâs
Kimse dimez rengine bakup za'afrân tatludur (144/10)

Renginin güzelliği safranın acısını gidermediği gibi gösterişli elbise de kişiyi olgunlaştırmaz:

Âdem olmazmış Necâtî kişi göğçek ton ile
Rengi hûb olmak gidermezmiş za'afrân acısın (420/7)

Her şey ezel meclisinde takdir edilmiştir; tanıdık yabancı, yabancı da tanıdık olmaz:

Kısmet-i bezm-i ezeldür ey Necâtî bilmiş ol
Âşinâ bigâne vü bigâne olmaz âşinâ (17/7)

Dünyaya tapacak derecede düşkün zenginlerden uzak durmalıdır:

Terk it Necâtî hâce-i dünyâ-peresti kim
Kef geçme mâl üstine virdi kemâl ana (11/6)

Yoldaşın yoldaşı öldürdüğü çok görüldüğünden dikkatli olmalıdır:

Gussa vü gamdan Necâtî ihtiyât it key sakın
Çog olur kim öldürür yoldaşını yoldaşlar (123/7)

“Âh” içinde “İlah” bulunduğundan sabah akşam dert ile âh etmelidir:

Miskîn Necâtî derd ile her şâm ü her seher
Âh it ki âh içinde bulunur İlâh âh (478/7)

Mescitte oturup durmak kolaydır, önemli olan bir gönülde yer edinmektir:

Kişi mescidde Necâtî oturup durmak kolay
Devleti olan gönülde kendüye yir eylesün (425/8)

Cehennem azabına dahi alışan insanın ayrılık ateşine dayanmasına şaşırmmalıdır:

Hecr âteşine döyse Necâtî ‘aceb degül
Öğrenür Âdem oğlanı tamu ‘azâbına (480/9)

Güzellere aldanıp yoldan çıkmamalıdır:

Ey Necâtî çıkma yoldan aldanup güzellere
Şem’ gibi sanma kim dâ’im önünce varalar (139/5)

Gönlü alıp sonra inkâr eden güzellere sakınmalıdır:

Necâtî hûb-rûlardan sakın kim
Alurlar gönlünü inkâr iderler (175/8)

Kocamış dünyaya hevesle koşanlar yiğit olamaz:

Cihân-ı pîre-zâle baş koşanlar
Necâtî er degüldür er degüldür (129/6)

Kişiye iki âlemde bir sevgili yeter!

İki ‘âlemde Necâtî sana bir yâr yeter
Ber-murâd olmaz ol iş anda ki server çoğ olur (110/6)

Gülün olmadığı yer cennet bahçesi dahi olsa can bülbülüne cehennem görünür:

Necâtî bülbül-i câna o gülsüz
Görinür gülşen-i firdevs külhan (385/5)

Dertli olmalı dertli! Dertli olmayınca deva bulunmaz:

Derd-mend ol ey Necâtî derd-mend
Derdlü olmayınca olunmaz devâ (13/8)

Sevgilinin duymadığı feryatlar göklere de çıksa yarar sağlamaz:

Yâr ışiginde çün işidilmez ne fâ’ide
Tut kim Necâtî göklere çıkdı figânumuz (227/6)

Sonsuz hayat isteyen, ölmeden önce sevgilinin eşiğinde bir gece misafir olmalıdır:

‘Ömr-i sermed ister isen ey Necâtî ölmedin
İşiginde bir gice mihmân ola jdün ola mı (567/5)

E. DERVİŞ NECATİ

Derviş kimliğiyle de görünen Necati Bey, mahlas beyitlerinde tasavvufi unsurlara ve sufi eleştirisine yer verir.

Tasavvufi Eda

Tasavvufta hakiki aşk yoluna mecazdan girilir. Çünkü “Mecaz hakikatin köprüsüdür.” Bu anlayışa göre güzeller, mutlak cemal sahibi Allah’ın zuhur yeridir. İşte bu düşünceye gönderme yapan şair, güzeller aşkını kendisine yoldaş edenin hakikat yolunun korkusuz yolcusu olduğunu ifade eder:

Sâlik-i râh-ı hakîkatdür Necâtî korkusuz
Dil-rübâlar ‘ışkını kendüye yoldaş eyleyen (393/5)

İlahi sevgilinin güzelliğinin nuru, güneşten daha belirgin şekilde tecelli ettiği halde zatını perdelerle gizlemiştir:

Yârun cemâli nûrî güneşden ‘ayân iken
Kimdendir Necâtîye bunca hicâblar (105/7)

Vücudu aşk ateşinde yakmalı, kendisinde varlık vehmi iddiasında bulunanların gözüne kül atmalıdır. Zira tasavvufta varlık sadece Hakk’a aittir; görünenler onun yansımından ibarettir. Hakk’a ermek isteyen vehmî varlığını yakıp yok etmelidir:

Mahabbet âteşine yak vücûdun
Necâtî müdde’î çeşmine kül ur (113/7)

Bütün dünya, zerreleriyle birlikte Hakk’ın feyzinden ayrı değildir:

Zerre zerre Necâtî cümle cihân
Feyz-i Hakdan cüdâ degül kat’â (7/5)

Karanlıkları açmak ve nura çevirmek için Allah adını zikretmek gerekir. “Allah Allah” seslerinin Anadolu’yu feth ettiği bilinir:

Zulmeti açmaga zikr eyle Necâtî zikr it
Feth ider Rûm ilin âvâze-i Allâh Allâh (457/5)

Sufi Eleştirisi

Sufiler, “(İnsan) bilmediğinin düşmanıdır.” sözü gereği aşkı inkâr edip âşığa düşman kesilirler:

Münkirdür ehl-i hurka Necâtî mahabbete
Meşhûr nüktedür ki ‘adüvvün limâ cehil (338/5)

Aşk ayetini ezbere okuyan Necati’nin yanında vaizler, yararsız sözleri bırakıp susmaları gerekir:

‘İşk âyetini ezber okurken Necâtîye
Bîhûde sözler anma eyâ vâ’iz epsem e (545/14)

Nasihât eden kişi, Necatî'nin şarap satışına yasak koymamalıdır. Çünkü şair, bu satıştan fayda görmese de zarar da etmemiştir:

Nâsîh Necâtîyem beni men' itme bey'-i bâdeden
Gerçi kim assı görmedük el-hak ziyân da görmedük (291/9)

Necatî Bey, şaraptan vazgeçtiğini sufiye yemin içerek inandırmak zorunda kalır:

İnanmaz sôfi meyden geçdüğüne
Necâtî and içüp inandırığör (106/6)

F. SARHOŞ NECATİ

Necatî mahlas beyitlerinde sarhoş kimliğiyle de karşımıza çıkar. Şair sarhoş veya zahit olma tercihinde sarhoşluğu seçer. Nehir kenarında şarabını içmekten keyif alır. Bahar mevsiminde sakiden kendisine şarap sunmasını ister.

Sarhoş yahut zahit olma tercihinde şair "İnsana bir hüner yeter." meselinden hareketle sarhoşluğu seçer:

Necâtî ser-hôş olur zâhid olımaz yârân
Meseldürür ki ere bir hüner yiter dirler (190/6)

Sevgi pazarının sıcak ve coşkulu zamanında Necatî Bey, şarabını alıp ırmak kenarında ağacın gölgesinde keyif eder:

Bâzâr-ı mihr germ iken alup Necâtî mey
Câyun kenâr-ı cûy gerek sâye-i dıraht (32/5)

Gönül ve canını meyhaneciye rehin bırakıp aşk şarabını alan Necatî, kârlı bir pazarlık yaptığına inanır ve sevincini gizleyemez:

Mey-fürûşa bu Necâtî dil ü cân itdi girev
Mey-i 'ışk aldı zihî assılı bâzâr-ı 'azîz (218/5)

Şair, bahar mevsiminde sakiden sürekli kendisine şarap sunmasını ister:

Gül mevsimidür Necâtîye sen
Sâkî berü sun şarâb yok mı (621/6)

Vuslat meclisinde sevgilinin dudak kadehinden saf şarap içmeyi özler:

Bezm-i vaslunda câm-ı la'lünden
Bu Necâtî şarâb-ı nâb özler (98/7)

Yeme içme yeri olan bu dünyada şarap içen, zamanın derdini çekmez:

Dünyâ Necâtîyâ yime içmekdürür velî
Yimez zemâne gussasın ol kim şarâb içer (158/5)

Aşk kadehini tutup dünyadan geçmeli, şarap ile sıkıntılar giderilmelidir:

'İşk câmını tut cihândan geç
Kıl Necâtî mey ile def'-i melâl (340/5)

Gamdan kurtulmak isteyen kişi, gönül şarabını erguvan renkli kadehe koymalıdır:

Gamdan halâs ister isen gel Necâtîyâ
Dil cür'asını câm-ı mey-i ergavâna at (33/7)

SONUÇ

Necati Bey'in divanındaki gazellerin mahlas beyitlerini anlatıcı kimliği ve içerik açısından incelemiş bulunuyoruz. Necati Bey söz konusu beyitlerinde gerçek kimliğinin yanı sıra birbirinden farklı beş anlatıcı kimliğiyle de karşımıza çıkar: Şair, âşık, nâsih, derviş ve sarhoş. Bu kimlikler kimi zaman ayrı kimi zaman da aynı beyitte birlikte bulunur. Şair, hayatının farklı dönemlerinde farklı anlatıcı kimlikleri kullanabildiği gibi aynı dönem içerisinde de çeşitli anlatıcı kimlikleri kullanmış olabilir.

Şair, mahlas beyitlerinde farklı anlatıcı kimlikleriyle şu şekillerde görünür:

Necati Bey gerçek yaşamda çok sıkıntılar çekmiş, gözü yaşlı bir yetimdir. Yalnız, kimsesiz ve çoğu zaman maddi zorluklar içinde yaşamıştır. Gördüğü her güzele hayran olan şair, ileri yaşına rağmen bu tavrını sürdüren bir yapıdadır. Suçluluk psikolojisiyle kimi zaman hatalarından tövbe eder. Amacı dünyada huzurlu yaşamaktır. Unutulmamak için dünyada iyi işler yapmanın gereğine inanır. Şair mahlas beyitlerinde samimi, riyasız, umutlu, "gelecek" kaygıları olan, kimseye minnet etmeyen, sözünden dönmeyen, kalender ve melamet sahibi biri olarak karşımıza çıkar.

Şair olarak üstünlüğünün herkes tarafından kabul edildiğine inanır. İnce manalar bulmakta güçlü bir zihne sahiptir. Şairliğini çeşitli benzetmelerle anlatır. Makam sahiplerinden ilgi bekler, gerekli ilgiyi göremediğinden yakınıdır. Etkilendiği veya beğendiği şairlerin adını anar. Şairane övünmeyi ihmal etmez. Şiir yazmasının amacı sevgili ve onun güzellik unsurlarını tasvir etmektir. Renkli hayal ile güzel edaya sahip şiirleri taze ve yeni anlamlarla doludur. Büyüleyici ve etkileyici şiirleri bestelenerek meclislerde okunmuştur.

Âşık Necati bütün âşıkların sesi olarak karşımıza çıkar. Konuyla ilgili diğer unsurlar da beyitlerde yerini alır. Gönülün sahibi sevgilidir, o, ne isterse yapar. Aşk özge bir durumdur, ikilik kabul etmez. Mecnun ve Ferhat gibi âşıklarla arkadaşlık eder. Aşkın çocuk oyuncağına dönmesinden yakınıdır. Çektiği dertleri ve döktüğü gözyaşlarını anlatır. Yolunda can verdiği sevgiliyi klasik şiirin estetik özelliklerine uygun olarak dile getirir. Âşığa eziyetleri saymakla bitmeyen sevgilinin az da olsa iltifatı vardır. Bununla birlikte âşığın sevgiliye karşı tutumu, sabırdan başka bir şey değildir. İsteği sevgiliye kavuşmak olan âşığın en büyük korkusu, sevgiliyi rakiple birlikte görmektir.

Daha ziyade sosyal içerikli öğütler veren nâsih Necati Bey, aşka dair nasihatlerde de bulunur. Vermiş olduğu öğütlerin büyük bir kısmı günümüzde de önemini korumaktadır.

Derviş Necati, tasavvufi eda içeren görüşlere ve sufi eleştirisine yer verir.

Klasik şiirin kurgu dünyasına uygun şekilde sarhoş kimliğiyle de görünen Necati Bey, zahit tavırlar takınamayacağını söyler.

Gazellerin mahlas beyitlerinde Necati Bey'in otobiyografisiyle ilgili çeşitli özelliklere yer verilmiştir.

Kaynakça

- AKARCA, Döndü (2006), “Nefî'nin Gazellerinin Mahlas Beyitlerinde Şiir ve Şair”, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15/2, 1-16.
- AKAY, Hasan (2015), “Bir Gazeli (H) içten Okumak!” *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 14, 1-28.
- AKÜN, Ömer Faruk (1994), “Divan Edebiyatı”, *TDVİA*, 9, 389-427.
- ANDREWS, Walter G. (2000), *Şiirin Sesi Toplumun Şarkısı*, İstanbul: İletişim Yay.
- ARTUÇ, Seda (2014), “Kavram Dünyasını Zenginleştirmede Divan Şiirinden Yararlanma: ‘Necati Bey Divanı Örneği’”, *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 3, 200-213.
- ÇAĞLAR ABİHA, Birsal (2009), “Necati Bey Divanı'nda Sihre Dair İzler”, *I. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumu (15-17 Nisan) “Ölümünün 500. Yılında Şair Necati Anısına”*, Kocaeli: Büyükşehir Belediyesi Yay.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmed (?), *Necati Bey Divanı (Seçmeler)*, İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser Yay.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmed (2001), *Necati Bey Divanı'nın Tahlili*, İstanbul: Kitabevi Yay.
- DOĞAN, Muhammet Nur (2017), *Şiiristan-İzahlı ve Şerhli Divan Şiiri Antolojisi*, İstanbul: Yelkenli Yay.
- KASKA, Çetin (2019), “Fars Edebiyatında Şairlerin Mahlasları”, *İran Çalışmaları Dergisi*, 3/2, 139-172.
- KAYA, Bayram Ali (2012), “Necati Bey'in Şiir Anlayışı”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 27, 143-238.
- KAYA, Bayram Ali (2016), “Necati Bey'in Şair Anlayışı”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 34, 149-214.
- KURMUŞ, Cengiz Veli (2008), “Nedim'in Gazellerindeki Mahlas Beyitlerinin Şiir ve Şair Üzerine Düşündürdükleri”, *I. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi Tudok 2006 (11-13 Eylül)*, İstanbul Kültür Üniversitesi, *Bildiriler*, İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yay.
- KURNAZ, Cemal (2011), “Âh”, *Divan Dünyası*, Ankara: Kurgan Edebiyat.
- ÖZDEMİR, Mehmet (2017), “Necati Beg Divanı'nda Uyku Kavramının Kullanımı Üzerine Bir İnceleme”, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi TAED*, 60, 115-138.
- ÖZTÜRK, Aslıhan (2017), “Necâti Bey Divanı'nın Mitolojik ve Efsanevi Şahısları”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10/52, 207-214.
- PALA, İskender (2015), *Şahane Gazeller 1-Ahmet Paşa, Necati, Fuzuli-*, İstanbul: Kapı Yay.
- ŞENTÜRK, Ahmet Atilla (1995), *Necati Beğ'in Sultan Beyazıt Methiyesi ve Bazı Gazelleri Hakkında Notlar*, İstanbul: Enderun Kitabevi.
- ŞENTÜRK, Ahmet Atilla (1999), *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- TANRIBUYURDU, Gülçin (2009), “Necati Beğ'in Şiirlerinde Hristiyanlık Unsurları”, *I. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumu (15-17 Nisan) “Ölümünün 500. Yılında Şair Necati Anısına”*, Kocaeli: Büyükşehir Belediyesi Yay.
- TARLAN, Ali Nihat (1997), *Necati Beg Divanı*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yay.
- TOLASA, Harun (1983), *Sehî, Latîf, Âşık Çelebi Tezkirelerine Göre 16. Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi-I*, İzmir: Ege Üniversitesi Matbaası.
- TUNÇ, Semra (2011), “Necati Divanı'nda Alışverişe Dair Hususlar”, *Ölümünün 500. Yılında Necati Bey'e Armağan*, Haz. İ. Çetin Derdiyok, Muna Yüceol Özezen, Ankara: Türk Dili Kurumu Yay.
- TURAN, Selami (2009), “Necati Beğ'in Şiirlerinde Yer Adları”, *I. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumu (15-17 Nisan) “Ölümünün 500. Yılında Şair Necati Anısına”*, Kocaeli: Büyükşehir Belediyesi Yay.
- ULUCAN, Mehmet (2009), “Necati Bey'in Şiirlerinde Korku”, *I. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumu (15-17 Nisan) “Ölümünün 500. Yılında Şair Necati Anısına”*, Kocaeli: Büyükşehir Belediyesi Yay.
- ÜSTÜNER, Kaplan (2014), *Tasavvuf ve Klasik Şiirimiz*, Ankara: Akçağ Yay.
- YILDIRIM, Ali (2006), *Divan Edebiyatında Mahlas ve Mahlas-nâmeler*, Ankara: Akçağ Yay.
- ZÜLFE, Ömer (2011), *Şiirin İzinde Sözü'nün Gölgesinde-Osmanlı Şiirinden Kelimler, Kavramlar, Deyimler-*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yay.